

Yükseköğretime geçiş sürecinde öğrenci perspektifi: Neden üniversite?

Şakir Gülder¹ Ferhat Değer²

Öz: Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin yükseköğretime yönelme nedenlerini ve günümüzde yükseköğretimin değeri ve gerekliliğine dair görüşlerini incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışma desenine göre yürütülmüş olan bu çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma kapsamında amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenen, Sakarya ili Adapazarı ilçesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ve 2024 yılı Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)'na katılacak olan 36 öğrenciyle görüşülmüştür. Görüşme sonucunda elde edilen veriler kodlanarak temalar altında toplanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre, YKS'ye başvuran öğrencilerin yükseköğretime geçiş nedenleri arasında ekonomik, kişisel ve toplumsal faktörler bulunmaktadır. "Meslek edinmek" ve "Daha kolay iş bulmak" kodları, ekonomik nedenler arasında en sık tekrar eden gerekçeler olarak öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra, "Hayallerine/Hedeflerine ulaşmak" kişisel nedenler arasında en fazla tekrar edilen gerekçe olarak dikkat çekerken, "Statü edinmek" toplumsal nedenler arasında en çok vurgulanan gerekçe olarak belirlenmiştir. Diğer önemli bir bulgu ise, günümüzde üniversitenin değerinin öğrenciler açısından genel olarak azaldığı, buna rağmen üniversitenin kendileri için hala gerekli olduğu vurgusudur.

Anahtar Kelimeler: *Yükseköğretim, yükseköğretim talebi, yükseköğretimin değeri.*

Student perspective in the transition to higher education: Why university?

Abstract: This study aims to examine students' reasons for pursuing higher education and their views on the value and necessity of higher education today. The data of this study, which was conducted according to the case study design, one of the qualitative research techniques, were obtained using an interview form consisting of semi-structured questions. Within the scope of the research, 36 students who were determined by the purposive sampling method, studying in secondary education institutions in Adapazarı district of Sakarya province and who will participate in the Higher Education Institutions Examination (YKS) in 2024 were interviewed. The data obtained as a result of the interviews were coded and collected under themes and subjected to content analysis. According to the findings of the study, economic, personal and social factors are among the reasons for transition to higher education for students applying to YKS. The codes "To acquire a profession" and "To find a job more easily" stood out as the most frequently repeated economic reasons. In addition, "Achieving dreams/goals" was the most frequently repeated reason among personal reasons, while "Gaining status" was the most emphasized reason among social reasons. Another important finding is the emphasis on the fact that the value of the university has generally decreased for students today, yet the university is still necessary for them.

Keywords: *Higher education, demand for higher education, value of higher education.*

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN YÜZÜNCÜ YILI

Okul Yönetimi Dergisi
School Administration Journal

Okul Yöneticileri Derneği
e-ISSN: 2822-4221

Araştırma Makalesi
Research Article

Gülder, Ş. ve Değer, F. (2024).
Yükseköğretime geçiş sürecinde öğrenci
perspektifi: Neden üniversite? *Okul
Yönetimi Dergisi*, 4(2), 169-186.

Başvuru/Submitted
25 Kas/Nov 2024
Kabul/Accepted
29 Ara/ Dec 2024
Yayın/Published
30 Ara/Dec 2024

¹ Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, sakirgulder@hotmail.com, 0000-0003-0360-1357

² Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı, ferhatdeger@maltepe.edu.tr 0000-0002-7493-2236

Giriş

Yükseköğretim, Yükseköğretim Kanununa göre Milli Eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür (ÖSYM, 2024). Türk Dil Kurumuna göre ise ortaöğretim sonrasında ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde planlanıp uygulanan öğretimdir (TDK, 2024). Yükseköğretim, ortaöğretimin tamamlanmasına dayanan mesleki ve profesyonel bir eğitimidir. Üst düzey profesyonellerin yetiştirilmesi için ana sosyal faaliyettir. Genellikle ana görevleri ve faaliyetleri olarak üst düzey öğrenme ve geliştirme, öğretim, araştırma ve sosyal hizmetler olan çeşitli eğitim kurumlarını içerir. Bu bağlamda, yükseköğretim sadece bireylerin mesleki beceriler kazanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal kalkınma, kültürel zenginleşme ve bilgi üretiminde önemli bir rol oynar (Zhang & Chen, 2022).

Genel olarak eğitim ve özel olarak yükseköğretim ya da üniversite eğitimi, bilgi temelli toplum, bireysel büyüme, toplumsal ilerleme ve kültürel gelişim için bir güç olarak kabul edilmektedir. Ulusal ekonomik kalkınmada yükseköğrenimin rolü, bireysel refahı desteklemek ve devletin vatandaşlarının isteklerini yerine getirmesini sağlamaktır (Erdoğan, 2014, s. 24; Hunt, 2011, s. 30). Yükseköğretim, bireylerin günümüz toplumlarındaki hızlı sosyal, bilimsel ve ekonomik değişimlere uygun beceriler kazanmasını sağlayan bir eğitim düzeyidir (Bikse vd., 2013, s. 52).

Barnett (1992)'e göre yükseköğretimin başlıca amaçları şunlardır: doğru ve nesnel bilgi sağlamak, araştırma yapmak, özgür ve demokratik bir eğitim ortamı sunmak, kurumsal özerklik ve akademik özgürlüğü sağlamak, tarafsız tartışma ortamları oluşturmak, öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmek, bireysel yetenekleri keşfedip toplum yararına kullanmak, toplumda eleştirel bir merkez oluşturmak, entelektüel kültürü korumak ve öğrencilere doyumlu bir yaşam sunarak topluma örnek teşkil etmek (Barnett, 1992, s. 8-9).

Sánchez-Barrioluengo (2014)'a göre yükseköğrenim topluluğu genellikle ayrı ama birbiriyle ilişkili üç misyonu tanımlar: i) öğretim ve öğrenme, ii) araştırma ve iii) toplum katılımı. Uygulamada, bu misyonlar ayrı değildir, birbirleriyle etkileşime girer ve birbirlerini tamamlarlar (Sánchez-Barrioluengo, 2014, s. 4). Ancak bu görevler içerisinde en iyi bilinen ilk görev, bireylere bilgi ve beceri kazandırarak onları kamu ve özel sektörde profesyonel ve yetenekli çalışanlar olarak yetiştirmektir (Barr, 2012; Erdoğan, 2014; Uysal & Aydemir, 2016).

Yükseköğretim öğrencilere aktarılabilecek bilginin birincil üreticisidir. Dolayısıyla, sadece eğitim ve öğretim vermek için değil, aynı zamanda öğrencilerine ana kaynakları sağlamak ve ülkelerinin ilerlemesine olumlu katkıda bulunmak için de önem taşımaktadırlar (Oktik, 1996, s. 114). Bu çerçevede bilgi, küresel ekonomide giderek artan bir rol oynamakta, ekonomik büyüme ve üretkenliği artırmaktadır. Ekonomik çalışmalar, özellikle eğitimin kalitesini dikkate alanlar başta olmak üzere, eğitim ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir (Barro, 2013; Hanushek & Woessmann, 2012).

Ekonomiler değer zincirinde yukarı çıktıkça daha eğitilmiş ve üretken bir iş gücüne ihtiyaç duyarlar. Bu, sosyal bilimler, mühendislik ve işletme yönetimi gibi alanlarda gelişmiş yönetim ve uzmanlaşmış beceriler gerektirir. 1960'ların başlarında Amerikalı ekonomist Theodore Schultz tarafından ortaya atılan, 1964'te Gary Becker tarafından geliştirilen, insanın kendi başına bir yatırım faktörü olduğunu ifade eden **insan sermayesi** kavramı başta eğitim olmak üzere çeşitli etkinliklerle insanın üretim sürecindeki verimliliğinin artırılmasının, ekonomiye büyüme ve bireylere gelir artışı sağlayacağı fikrine dayanmıştır. (Başkaya & Ördek, 2008, s. 535). Bu bağlamda tarihsel olarak eğitim, insan sermayesi ile eş anlamlı olarak kabul edilmiştir (Hanushek, 2016, s. 545). Yükseköğrenim, üretken insan sermayesi becerileri stoğu yaratır (McMahon, 2009, s. 73). İnsan sermayesi, yaşam döngüsü boyunca eğitim ve sağlığa yapılan yatırımlarla edinilen bilgi, beceri ve niteliklerdir (McMahon, 2009, s. 58).

İkinci görev, daha fazla rekabete yol açabilecek ve yeniliği teşvik edebilecek araştırmalardan oluşur. Bu, büyük ölçüde özel faydalar üreten uygulamalı araştırmadan, kamu malları yaratan saf araştırmaya kadar büyük ölçüde değişir (Altbach vd., 2009). Gelişmiş ülkelerdeki üniversiteler, doğrudan sanayide uygulanabilir araştırma ve geliştirme projelerine aktif bir şekilde katılmaktadır ve bu araştırmalar, üniversitelerin işlevlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Oktik, 1996, s. 118). Bilimsel araştırma etkinlikleri sonucunda yeni bilgilerin üretilmesinde ve bunların yayılıp insanlığın hizmetinde kullanılmasında üniversiteler önemli işlev ve sorumluluklara sahiptir (Gedikoğlu, 2013, s. 179). Üniversitelerde sürekli olarak ortaya çıkan yeni araştırmalar, mümkün olanın sınırlarını genişletmektedir. Yükseköğretimin kiteselleşmesinin yanı sıra, araştırma yoğun üniversitelerin sayısı birlikte bilimsel çıktılarının büyüdüğü ve sınır ötesi araştırma iş birliklerinin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bilim, eğitimle beraber büyümektedir (Callender vd., 2022, s. 5).

Üçüncü görev toplum katılımıdır ve yükseköğretim kurumlarının çeşitli ilgi alanlarına sahip grupları ortak bir hedef doğrultusunda bir araya getirmek için verdiği desteği kapsar. Bu, üniversite ve toplum arasındaki karşılıklı yararlar üretme iş birliği yoluyla gerçekleşir ve kamu ve özel sektörler, toplum

örgütleri ve genel halk gibi bir dizi paydaşı içerir (Buys & Burnsnall, 2007, s. 74). Yükseköğretim, üretkenliği artırmak için toplumla etkileşim kuran bir kalkınma kutbu olarak hizmet verebilir (Oketch vd., 2014; Yamamoto, 2018).

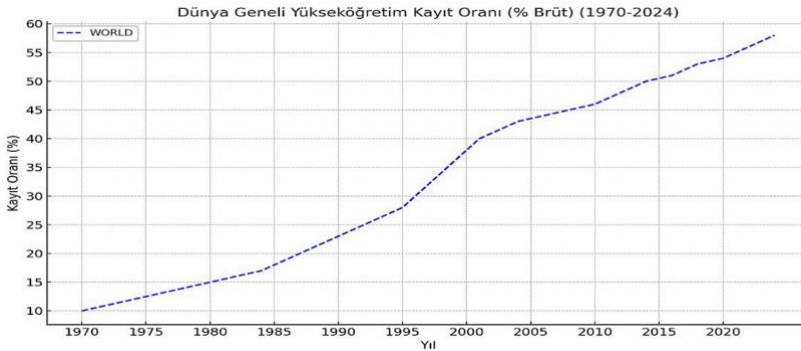
Yükseköğretimde Talep ve Genişleme

Yükseköğretimin genişlemesi, öğrenci kayıtlarının mutlak sayısındaki artışı, kayıt oranlarının yükselmesini, yükseköğretime katılan nüfus oranındaki büyümeyi ve yükseköğretim kurumlarının sayısındaki artışı kapsar (Klemenčić, 2021, s. 2620). Schofer ve Meyer (2005), geçtiğimiz on yıllarda birçok ülkenin eğitim manzarasının doğal bir parçası haline gelen yükseköğretimin büyümesini öncelikle kayıt oranlarındaki artışla ilişkilendirmektedir.

Artan demokratikleşme, insan hakları, bilimleşme ve kalkınma planlaması eğitim fırsatlarını genişletirken, kamu sektörünün büyümesi, daha fazla beyaz yakalı işçiye ve üniversite mezununa olan ihtiyacı artırmıştır (Gibbons, 1998; Schofer & Meyer, 2005).

Johnstone (2020), yükseköğretime olan talebin artmasında önemli bir etken olarak sosyal ve ekonomik hareketliliğe ve adalete yönelik artan saygının etkisine vurgu yapmaktadır. Özellikle, etnik ve dilsel azınlıklar, kadınlar (bazı kültürlerde) ve dezavantajlı öğrenciler gibi geleneksel olarak daha az temsil edilen grupların yükseköğretime katılımını artırmaya yönelik politikalar bu talep artışında önemli rol oynamaktadır (Johnstone, 2020, s. 251).

Yükseköğretimde öğrenim gören öğrenci sayısı 1900 yılında 500 bin iken 1960 yılında bu sayı 13 milyona, 1995 yılında 82 milyona, 2000 yılındaysa toplam 100 milyona ulaşmıştır (Schofer & Meyer, 2005; UNESCO, 1998). 2020 yılına gelindiğinde dünyada 235 milyondan fazla öğrenci yükseköğretime kaydolmuştur (Wooff & Irving-Bell, 2022, s. 4). Mevcut büyüme hızıyla, 2030 yılına kadar ya da daha kısa bir süre sonra tüm dünyadaki gençlerin yarısının yükseköğretime gireceği ve bunların yarısının da ilk diplomasını alacağı ön görülmektedir (Callender vd., 2022, s. 3). OECD ülkelerinin yaşadığı kitleselleşmeye ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda erişimi iyileştirmeye yönelik kapsamlı çabalara bağlı olarak bu büyüme ve genişlemeye rağmen, yükseköğretim, özellikle de üniversite sektörü, kayıtlı öğrencilerin orantısız bir payının toplumun daha varlıklı kesimlerinden gelmesiyle genel olarak elitist olmaya devam etmektedir (Marginson, 2016). Erişim sağladıklarında bile, yeterince temsil edilmeyen ve geleneksel olarak dışlanan gruplardan gelen öğrenciler eğitimlerini daha düşük tamamlama oranlarına sahip olma eğilimindedirler (Salmi, 2020, s. 5).

Grafik 1. Dünya genel yüseköğretim kayıt oranı (%Brüt) (1970-2024)

Kaynak: (Word Bank, 2024)

Dünya genelinde yüseköğretim kayıt oranlarında 1970-2024 yılları arasında sürekli ve belirgin bir artış görülmektedir. 1970'lerde yaklaşık %10 seviyesinde başlayan kayıt oranı, 1995 yılına kadar yavaş ama istikrarlı bir şekilde artarak %20'ye ulaşmış, bu noktadan sonra ise daha keskin bir yükseliş trendine girmiştir. 2000'li yılların başlarında %30'u aşan kayıt oranı, 2005'ten itibaren hızlanarak 2024'te yaklaşık %55'e ulaşmıştır. Bu eğilim, dünya genelinde üniversite eğitime olan talebin ciddi şekilde arttığına, daha geniş kitlelerin yüseköğretime erişim sağladığına ve eğitim fırsatlarının küresel çapta genişlediğine işaret etmektedir.

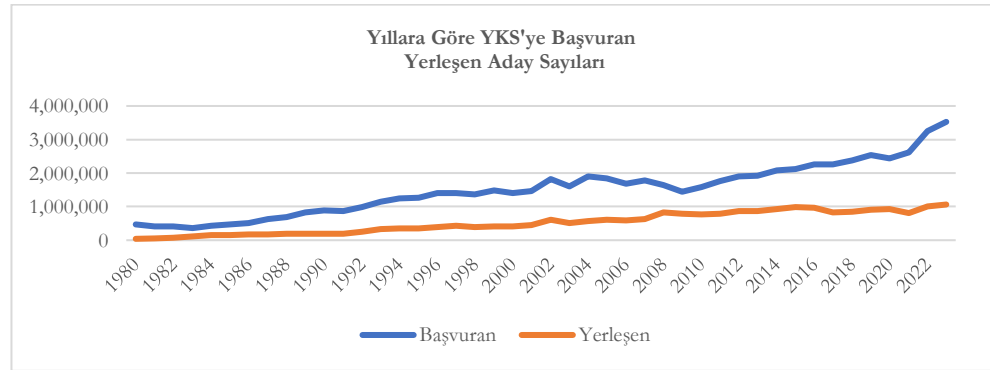
Yükseköğretimdeki genişlemeye neden olan öğrenci talepleriyle ilgili olarak hem yurt içinde hem de yurt dışında yapılan araştırmalar benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, öğrencilerin eğitim beklentileri ve yüseköğretime olan ilgilerinin, küresel düzeyde ortak eğilimler sergilediğini göstermektedir. Hayden ve Carpenter (1990)'ın araştırmasına göre, yüseköğretim taleplerinin nedenleri ve etkileri iki temel yaklaşımla ele alınabilir: a) Yüseköğretime geleceğe yönelik bir yatırım olarak değerlendirilen ekonomik yaklaşım, b) Sosyal kökenlerin ve referans gruplarının etkisini vurgulayan, bireysel ve sosyal farklılıklara odaklanan sosyal psikolojik yaklaşım (Hayden & Carpenter, 1990, s. 194). Bu çerçevede ekonomik ve mesleki faktörler, mesleki hazırlık, ailenin sosyo-ekonomik durumu, eğitimin maliyeti ve gelecekteki kazanç beklentisi açısından önem taşımaktadır. Yapısal ve kurumsal değişkenler,

eğitimin kurumsal işlevlerine ve eğitim programları arasındaki geçiş süreçlerine vurgu yapmaktadır. Sosyal ve sosyal psikolojik yaklaşım ise sosyal/ailevi, psikolojik/bireysel, ekonomik/mesleki ve yapısal/kurumsal alt kategorilere ayrılarak farklı boyutları ele almaktadır. Ebeveynlerin sosyal statüsü, gelir düzeyi ve eğitim durumu gibi unsurlar bireyler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Psikolojik ve bireysel değişkenler arasında ise eğitim isteği, akademik performans, motivasyon, yaşam becerilerini geliştirme hedefi ve kişisel gelişim ön planda yer almaktadır (Menon, 1998, s. 252-253).

Bogler ve Somech (2002)'e göre bireylerin üniversite taleplerinin arkasında üç tür güdü bulunmaktadır. İlk olarak, sosyal ve mesleki hareketliliği artırmak amacıyla yükseköğretim kurumlarına devam eden öğrencileri kapsayan araçsal güdü; ikincisi, entelektüel uyarım ve tamamen akademik nedenlerle hareket eden öğrencileri tanımlayan skolastik güdü ve üçüncüsü öğrencilerin kampüsteki sosyal yaşamlarına yönelik isteklerini yansıtan sosyal güdüdür. Ayrıca, öğrencilerin çalışma güdüleriyle ilişkili olarak üniversitedeki sosyalleşme de önemli bir değişken olarak ele alınmalıdır (Bogler & Somech, 2002, s. 234).

Başka birçok araştırmacı benzer şekilde üniversite ile ilgili beklentilerin temelinde meslek edinmek, ekonomik güç sağlamak ve bununla birlikte toplumda statü ve saygınlık kazanmak olduğunu ifade etmektedir (Erdem, 2014; Gündoğar vd., 2007; Tansel, 2013). Üniversite eğitimiyle hayatın kurtulacağı inancı (Koçyiğit vd., 2018, s. 139); üniversiteye yerleşmeme durumunda kullanılan açıkta kalma ifadesi (Gündoğar vd., 2007, s. 15) üniversiteye yüklenen hayati önemin göstergeleridir. Ne kadar çok eğitim, o kadar iyi iş algısı nedeniyle yükseköğrenim genellikle daha geniş istihdam olanaklarıyla ilişkilendirilmektedir (Ule vd., 2015, s. 335). Yine bu bağlamda Squirrelle (1999), yükseköğretime başvuranlar arasında kapsamlı bir ulusal anket yaparak, katılımcıların eğitim alma nedenlerini sıralamıştır. Katılımcılar, ilgilerini çeken bir alanda eğitim görmek, profesyonel bir kariyer oluşturmak, iş olanaklarını artırmak ve yüksek maaşlı bir işe başlamak gibi hedefleri öncelikli sebepler olarak belirtmiştir (Squirrelle, 1999, s. 12).

Türkiye'de eğitimin kitleleşme hedefi Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmakta ve Cumhuriyet döneminde hız kazanmaktadır. 1933, 1946 ve 1981 yıllarında yapılan üniversite reformları, yükseköğretimin yaygınlaşması ve modernleşmesi için kritik adımlar olarak öne çıkmıştır. 1980'lerde sınırlı olan üniversite sayısı, 2000'lerden itibaren hızla artarak 2020'lerde her ile bir üniversite politikası ile 200'ü aşmıştır. Bu artışla birlikte üniversiteye olan talep büyük bir ivme kazanmış; 1980'lerde 500 bin olan başvuru sayısı 2022'de 3,5 milyonu geçmiştir. 1991-2022 yılları arasında yükseköğretim mezunlarının nüfusa oranı %6-9'dan %41,25'e yükselmiş olsa da OECD ortalamalarının gerisinde kalmaktadır. Türkiye'de yükseköğretimdeki bu genişleme, eğitim ihtiyacını karşılamada önemli bir adım olsa da talebin hala tamamen karşılanamadığı görülmektedir (Baskan, 2001; Gür & Gök, 2023; OECD, 2023).

Grafik 2. Yıllara göre YKS'ye başvuran ve yerleşen aday sayıları

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Bilgi Sistemi (YÖK, 2024)

Grafik 2'de 1980 ile 2022 yılları arasında Türkiye'de üniversiteye başvuran ve yerleşen aday sayıları görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren başvuran aday sayısı dikkat çekici bir şekilde artmıştır. Bu durum, Türkiye'de üniversite eğitimi talebinin son 40 yılda katlanarak arttığını ve genç nüfusun büyük bir kısmının yükseköğretime yöneldiğini göstermektedir. Başvuran aday sayısı ile yerleşen aday sayılarının yıllar içerisindeki seyriden yola çıkarak üniversiteye girişteki rekabetin her geçen yıl daha da arttığını söylemek mümkün olmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Dünya'da ve Türkiye'de çeşitli nedenlerin etkisiyle yükseköğretim büyük bir taleple karşı karşıyadır. İlgili literatür incelendiğinde yurt içinde bu konuyu ele alan çok az sayıda çalışma (Baskan, 2001; Bülbül, 2021; Erdem, 2014; Erdoğan, 2014; Gedikoğlu, 2013; Gür & Gök, 2023; Koçyiğit vd., 2018; Küçükcan & Gür, 2009; Uysal & Aydemir, 2016) olduğu görülmektedir. Gölpek (2012), bu alanda yaptığı çalışmasında hızlı teknolojik gelişmeler, kamu finansmanı ve bireysel kazanç beklentilerinin dünya genelinde yükseköğretime olan talebi artırdığını belirtirken, Özkan ve Gizir (2013)'e göre öğrencilerin yükseköğrenim görme nedenleri eğitsel, araçsal ve sosyal unsurlarla

şekillenmektedir. Koçyiğit ve arkadaşlarının çalışması ise öğrencilerin üniversite eğitiminden en büyük beklentisinin meslek edinme olduğunu ortaya koymuştur (Koçyiğit vd., 2018). Öte yandan, hukuk fakültesi öğrencileri üzerine araştırma yapan Gölpek (2014)'in bulgularına göre, yükseköğretimin özel getirilerinin yüksek, maliyetlerinin düşük ve devlet tarafından ücretsiz sağlanması, bireylerin bu alana yoğun talep göstermesine neden olmaktadır.

Literatürdeki bu sınırlı çalışmalar, yükseköğretimin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini anlamlandırma çabalarını desteklerken, daha güncel ve kapsamlı araştırmaların alan yazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin yükseköğretime yönelme nedenlerini, günümüzde yükseköğretimin değeri ve gerekliliğine dair görüşlerini incelemektir. Araştırmada bu amaç doğrultusunda 2024 yılında YKS'ye başvuran öğrencilere neden üniversite okumak istedikleri ve günümüzde yükseköğretimin değeri ve gerekliliği hakkında düşüncelerinin neler olduğu sorulmuş ve elde edilen yanıtlar sistematik bir biçimde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırma Deseni

YKS'ye hazırlanan lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye olan taleplerinin nedenlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yöntem, Maxwell (2009)'e göre, sosyal hayatın akışındaki olgulara odaklanmak ve bu olguları herhangi bir müdahalede bulunmadan, doğal halleriyle incelemektir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışmaları, belirli bir kurum, birey veya sosyal grup gibi özel bir olguyu derinlemesine incelemek için kullanılan bir desendir. Genellikle, bu yöntemle sınırlı bir grup içinden seçilen bir alt grup araştırılır. Bu sayede, araştırılan grupla ilgili ayrıntılı ve kapsamlı bilgi elde edilmesi amaçlanır (Merriam, 2015; Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmada lise son sınıf öğrencilerin tamamı değil sınava hazırlanan öğrenciler evreni oluşturduğundan durum çalışması deseninin kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Sakarya iline bağlı Adapazarı ilçesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ve 2024 yılı YKS'ye hazırlanan 12. sınıf öğrencilerden seçilmiştir. Çalışma grubunu belirlemede amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, araştırmacının kendi kişisel gözlemlerinden hareket ederek araştırma sorusuna uygun geldiğini düşündüğü belirli özellikleri taşıyan (Gürbüz & Şahin, 2018, s. 131), bir veya daha fazla durumu, olguyu ve bunlar arasındaki ilişkiyi keşfetmeyi ve açıklamayı amaçlayan örneklem türüdür (Büyüköztürk vd., 2020, s. 92).

Patton (2002), nitel araştırmalar için çalışma grubunun büyüklüğünü kararlaştırmada kural olmadığını belirtmektedir. Patton'a göre örneklem büyüklüğü, a) neyi bilmek istediğimize, b) araştırmanın amacına, c) neyin kullanışlı, yararlı olduğuna, d) neyin değerli, önemli olduğuna e) mevcut zaman ve kaynaklara göre nelerin yapılabileceğine bağlıdır. Warren (2002), nitel mülakat türü araştırmalarda gerekli olan minimum katılımcı sayısının 20-30 arasında olması gerektiğini öne sürmektedir (Warren, 2002, s. 86). Bu doğrultuda ilgili literatür önerileri ile benzer araştırmalar dikkate alınarak ve veri doygunluğuna ulaşıldığı düşünüülerek araştırmada 36 katılımcı sayısı yeterli bulunmuştur.

Görüşme yapılacak öğrencilerin belirlenmesi aşamasında okul müdürü ve rehber öğretmenlerden destek alınarak kendilerini ifade edebilme kabiliyetleri yüksek, sınava hazırlık konusunda deneyimleri olan, farklı sosyokültürel ve sosyoekonomik yapıya sahip öğrencilerin araştırmaya katılması sağlanmıştır. Böylece araştırmanın güvenilirliği için örneklem çeşitliliği oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışma grubunun çeşitliliğini sağlamak için farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrenciler tercih edilmiştir. Okul türlerinin dağılımına karar verilirken Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumları içerisindeki oranları dikkate alınmıştır.

Tablo 1.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin okul türlerine ve cinsiyete göre dağılımı

Okul Türü	Kız	Erkek	Toplam
Anadolu Lisesi	6	4	10
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	4	5	9
Anadolu Lisesi (Proje)	3	3	6
Anadolu İmam Hatip Lisesi	4	1	5
Fen Lisesi	1	3	4
Sosyal Bilimler Lisesi	1	1	2
Genel Toplam	19	17	36

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, ilgili literatür taraması sonucunda hazırlanan, yarı yapılandırılmış iki açık uçlu sorudan oluşan “Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumları Sınavı’na Taleplerinin Nedenleri” görüşme formu aracılığıyla görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşmeler, nitel araştırmada en yaygın kullanılan veri toplama yöntemlerinden biridir (Roulston, 2024, s. 39). Diğer taraftan durum çalışması araştırmalarında, katılımcılardan veri elde etmenin en etkili yollarından biri de onlarla görüşmeler yapmaktır (Patton, 2002).

Görüşme formundaki açık uçlu soruların geçerliliğini belirlemek amacıyla, araştırma amacına ve ölçülmek istenen özelliklere uygunluk açısından iki öğretim üyesinden görüş alınmış ve pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonrası, soruların tutarlı sonuçlar verdiği görülmüştür. Görüşme formuna son şekli verildikten sonra Nisan-Mayıs 2024’te, sınav hazırlıklarının sonuna yaklaştıkları dönemde, katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar görüşme hakkında bilgilendirilmiş ve veri kaybını önlemek için kayıt cihazı kullanılmıştır.

Araştırmada öğrencilere yöneltilen görüşme soruları şu şekildedir:

1. Neden üniversite okumak istiyorsun? Üniversite okumak sana neyi/neleri kazandırır? Ne düşünüyorsun?
2. Günümüzde yükseköğretimin değeri ve gerekliliği ile ilgili düşüncelerin nelerdir? Size göre üniversite okumak günümüzde neleri sağlar, neleri sağlamaz?

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda inandırıcılık, aktarılabirlik, onaylanabilirlik, geçerlik ve güvenirlik kriterleri olarak ele alınmakta; bulguların doğruluğunu kontrol etmek için bu stratejilerin bir ya da birkaçının belirtilmesi gerekmektedir (Creswell, 2021, s. 248). Nitel araştırma sonuçlarının geçerlik ve güvenirliği açısından tarafsız gözlem, ölçme aracının doğruluğu, veri kaybının önlenmesi, toplanan verilerin gerçeği yansıtırma düzeyi ve farklı kodlayıcılar arasındaki kod uyumu büyük önem taşımaktadır (Creswell, 2021; Karataş, 2015).

İnandırıcılık, bir araştırmanın bulgularının ve sonuçlarının güvenilir ve gerçekçi bulunma derecesidir. Araştırmada veri toplama süreçleri, verilerin analizi ve yorumlanma sürecindeki geçerlidir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 271). Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak üzere görüşme formu hazırlık aşamasında literatür taraması yapılmış, alan uzmanından destek alınarak forma son şekli verilmiştir. Azami katılımcı sayısına ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmelerini sağlayacak mekânlar tercih edilmiş, kendilerini ifade edecek kadar süre verilmiştir. Görüşme sırasında katılımcıların soruları yanıtlarken araştırmacıdan etkilenmemesine özen gösterilmiştir. Alınan notlar üzerinden katılımcılardan teyit istenmiş, eklemek istediklerinin olup olmadığı sorulmuştur. Verilerin analizi ve yorumlanması aşamasında meslektaş değerlendirmesi tekniği kullanılmıştır.

Aktarılabirlik, bir araştırmanın bulgularının ve sonuçlarının benzer bağlamlara uygulanabilirlik veya transfer edilebilirlik derecesini ifade etmektedir (Baltacı, 2019, s. 380). Araştırmanın dış geçerliğini artırmak için, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması, bulguların nasıl düzenlendiği ayrıntılı bir biçimde aktarılmıştır.

Tutarlılığı sağlamak adına araştırmanın güvenirliliğine katkı sağlayacağı (Creswell, 2021) düşüncesiyle, görüşmeler sırasında alınan ses kayıtlarının açık, net ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca verilerin analizi için ayrı kodlayıcı tarafından yapılarak araştırmanın güvenirliliği artırılmıştır.

Onaylanabilirlik ile katılımcıların düşüncelerini doğru aktarma güvencesini sağlamak amacıyla bulgularda doğrudan alıntılar kullanılmıştır. Bu sayede, araştırmacının önyargıları veya kişisel görüşleri yerine, katılımcıların kendi ifadeleri objektif ve tutarlı bir şekilde sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinin temel amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkileri ortaya çıkarmaktır. Bu süreçte, benzer veriler belirlenen kavramlar ve temalar etrafında gruplanır, ardından okuyucunun kolayca anlayabileceği şekilde düzenlenip yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 242). Bu aşamada ses kayıt cihazıyla toplanan veriler düzenlenmiş, kodlar belirlenmiş ve bu kodlar belirlenen temaların altında analiz için hazırlanmıştır. Her bir tema, metinlerin birkaç döngüde kodlanmasıyla tümevarımsal bir yaklaşımla elde edilmiştir. Kodlama sürecinde önceden belirlenmiş kategoriler yerine genel temalar üzerinden metinler kodlanmış ve ilgili kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuştur.

Analiz aşamasında öğrencilerin her birine cinsiyet (K, E), katılımcı numarası (1,2,3...) ve öğrenim gördükleri okulu (Anadolu Lisesi: AL, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi: MTAL, Fen Lisesi: FL, Anadolu İmam Hatip Lisesi: İHL, Sosyal Bilimler Lisesi: SBL) içerir kodlar verilmiştir. Örnek kod; Kız, 1 No.lu Katılımcı, Anadolu Lisesi (K1AL) şeklindedir. Elde edilen verilerin ifade sıklıkları sayısal değerler olarak gösterilmiştir. Araştırmada, verilerin özgünlüğüne sadık kalınarak ayrıntılı betimlemeler yapılmış ve analizlerde doğrudan alıntılar kullanılmıştır. Bu sayede okuyucuların olayları gerçekçi bir şekilde zihninde canlandırması hedeflenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, YKS'ye hazırlanan son sınıf öğrencilerinin yükseköğretim tercihlerini şekillendiren nedenlerle ilgili bulgular sunulmuştur. Öğrencilerin üniversiteye gitme isteğinin arkasındaki motivasyonlar “Neden Üniversite” ve “Günümüzde Üniversitenin Değeri ve Gerekliliği” olmak üzere iki temada analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulardan oluşturulan kodlardan alt temalara ulaşılmış ve durum tablolarında gösterilmiş, ardından kodlara ilişkin yorumlara ve katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

Neden Üniversite Temasına İlişkin Bulgular

Tablo 2.

Öğrencilerin “Neden Üniversite” ile ilgili görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar	İfade Sıklığı
Neden Üniversite	Ekonomik Nedenler	Meslek edinmek	21
		Daha rahat iş bulmak	19
		Ekonomik özgürlük ve rahat yaşam	14
		Hayallerini/Hedeflerini gerçekleştirmek	11
		Kendini gerçekleştirmek ve geliştirmek	10
	Kişisel Nedenler	Sosyal ve kültürel gelişim	8
		Bağımsız yaşama isteği	7
		Kariyer yapmak	6
		Daha iyi bir gelecek	6
		Mutlu olma arzusu	3
	Toplumsal Nedenler	Statü edinmek	6
		Beklentilere cevap vermek	4
		Toplumsal fayda sağlamak	3

“Neden üniversite okumak istiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde “Neden Üniversite” teması altında en çok tekrar eden kodların “Ekonomik Nedenler” alt temasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alt tema altında oluşturulan kodlara ve bu kodlarla ilgili alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ekonomik Nedenler

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin büyük bir kısmının üniversiteye gitme isteği nedenlerinin başında meslek edinme arzusunun geldiği görülmektedir. Bulgular, bu katılımcıların meslek sahibi olma, ekonomik güvence sağlama ve kimseye bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürme istekleri nedeniyle üniversite eğitimini bir gereklilik olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu konuyla ilgili öğrenci görüşlerinden bazıları şunlardır:

Kimseye muhtaç olmamak için esasında. Kendi sermayemle oluşturabileceğim bir iş elde edip sonra kendi işimin patronu olabilecektir. (E1AL)

Üniversiteye gitmek isteme sebepim şu, lise mezunu olarak benim ileride meslek sahibi olabileceğim, geçimimi sağlayabileceğim genel olarak pek bir iş fırsatı yok. (E23FL)

Eskiden beri, çok eskiden beri zaten üniversite okumak hep aklımda olan bir şeydi. Şimdi ileriye dönüp baktığımda zaman da elimde bir mesleğim olsun istiyorum. İleride beni en azından kendim için beni geçindirebilecek, beni mutlu edebilecek bir mesleğim olsun istiyorum. O yüzden üniversite okumak istiyorum, o yüzden çalışıyorum. (K29AL)

Öncelikle babam bir fabrikada çalıştığı için, babamdan gelecek bir mesleğim yok. Hayatımı idame edebilmek için üniversite okumam ve bir meslek sahibi olmam gerekiyor. Yani bir anabtar olarak ilk önce işe yarayacak. (E33AL)

Ama bu hani altın bilezik diyorlar ya en azından elimde diplomam olsun ve en azından işsizlik riskimi ortadan kaldırmak istiyorum bir nebze daha. (K34AL)

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcıların çoğu, üniversite eğitiminin iş olanaklarını artırdığı ve iş bulmada avantaj sağladığı görüşündedir. Bazı katılımcılar, yüksek işsizlik oranları nedeniyle üniversitenin kesin bir iş garantisi sunmadığını ifade etmekle birlikte diploma sahibi olmanın rekabette kendilerini öne çıkaracağına inanmaktadırlar.

Üniversite şart. Yani. Üniversite okumadığım zaman da tabii ki de kendi ayaklarım üzerinde durabilirim ama daha iyi bir meslek ve daha iyi işlerde çalışma imkânı varken başka bir şeyle uğraşmak mantıklı gelmiyor. (K19AL)

Biliyorsunuz ki şimdi herhangi bir işe gittiğim zaman bir bakıyorlar senin diplomana, eğitim hayatına bakıyorlar. Bence de şey olur yani. Daha rahat iş bulabiliriz. (E28MTAL)

Hani tamamen üniversiteye giden iş bulur gibi bir şey yok çünkü işsizlik oranı da fazla. Ama üniversite mezuniyeti yine de iş bulmada avantaj sağlıyor diye düşünüyorum ben. (E33AL)

Tablo 2’ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin yine önemli bir bölümünün ekonomik özgürlük ve rahat yaşamak için üniversite okumak istedikleri görülmektedir. Katılımcılar kendi işini kurma veya iyi bir meslek edinme yoluyla ekonomik bağımsızlık kazanmayı ve rahat bir yaşam sürmeyi amaçladıklarını sıklıkla ifade etmişlerdir. Üniversitenin, hayal ettikleri gelire ve istedikleri yaşam standartlarına ulaşmada önemli bir adım olduğunu vurgulamışlardır.

Evet mezun olduğum bölüme bağlı olarak daha rahat yaşayacağımı düşünüyorum. (K15MTAL)

Okumak yani ekonomik ve sosyal açıdan daha rahat yaşatır beni. Çünkü elimde bir meslek geçecek halinde. Yani onu tabii ki de devam ettirsem kendime ekonomik bir özgürlük kazandırırım. (E21MTAL)

Zaten istediğim alanlarda, çalışmak istediğim bölümlerde orada üniversiteye gitmezsem yüksek ihtimalle istediğim hayatı yaşayamayacağım. İstediklerimi paraları kazanamayacağım. (E23FL)

Kişisel Nedenler

Tablo 2 incelendiğinde “Neden üniversite okumak istiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen kodların “Ekonomik Nedenler” alt temasından sonra en çok “Kişisel Nedenler” alt temasında yoğunlaştığı görülmektedir.

“Hayallerini/Hedeflerini gerçekleştirmek” kodu “Kişisel Nedenler” alt teması altında en çok tekrar eden kod olmuştur. Öğrencilerin önemli bir kısmı için üniversiteye yönelik taleplerin başlıca nedenleri arasında hayallerini gerçekleştirme ve hedeflerine ulaşma arzusu ön plandadır. Bu doğrultuda görüş belirten öğrenciler, üniversiteye gelecekteki yaşam planlarını hayata geçirebilmek için kritik bir basamak olarak değerlendirmektedir.

Küçüklükten beri belli hedeflerim var. Üniversitede aslında benim için bir tük hayallerimin gerçekleşmesi. (K11AL)

Bazı hedeflerim var. Onlara ulaşabilmek için o yollardan geçmem gerekiyor. (E28MTAL)

“Kendini gerçekleştirmek ve geliştirmek” kodunun “Kişisel Nedenler” alt teması altında tekrar eden ikinci kod olduğu görülmektedir. Bu görüşte olan katılımcıların ilgi duydukları alanlarda kendilerini geliştirmeyi ve yeteneklerini pekiştirmeyi önemsedikleri; üniversite eğitiminin tüm bunları kolaylaştırdığını düşündükleri görülmektedir.

Çünkü kendimi geliştirmenin tek yolu olduğunu düşünüyorum. İnsan istediği bir konuda zaten kendini geliştirebilir. Ama üniversite bunu daha kolay yapmanı sağlıyor. (K3SBL)

Yapmak istediğim alanda kendimi geliştirmek. O alanda bir çevre edinmek ve insanlarla tanışmak. (K26AL)

“Sosyal ve kültürel gelişim” kodu “Kişisel Nedenler” alt teması altında en çok tekrar eden üçüncü kod olmuştur. Üniversiteyi sadece akademik ve kariyer hedefleri açısından değil, aynı zamanda sosyal gelişim ve kültürel birikim için de önemli gören katılımcılara göre üniversite, farklı insanlarla tanışma, çeşitli kültürlerle etkileşim kurma ve bireye dünya görüşünü genişletme fırsatı da sunmaktadır.

İnsanın üniversiteye gidip görmesi lazım yani. Orada da bir kültür var. Burayı da bir edinmesi lazım. (K4İHL)

Sosyal açıdan daha çok geliştirir. Çünkü farklı insanlar tanıyoruz. Farklı dersler, farklı konular. (E21MTAL)

Üniversite başka... Kültürünü artırır. İnsanın dünya bakışını değiştirebilir. (E33AL)

“Bağımsız yaşama isteği” kodu, “Kişisel Nedenler” alt teması altında tekrar eden dördüncü kod olmuştur. Buradan hareketle, katılımcı öğrencilerin bir bölümünün üniversite taleplerinin altında

bağımsız yaşama arzusunun olduğunu söylemek mümkündür. Kendi ayaklarının üzerinde durma, kendi çevresini belirleme gibi hususlara vurgu yapan bazı katılımcıların ekonomik özgürlüğün yanında üniversiteyi buldukları ortamdan uzaklaşma, hayatlarını istedikleri şekilde dizayn etme aracı olarak anlamlandırdıkları görülmüştür.

Şimdi şöyle biz aslında fındıkçıyı aynı zamanda. Biraz da fındıktan kurtulmak için diyebiliriz. (K14İHL)

Evdeki maddi manevi, aile içi durumlardan dolayı biraz uzaklaşmak, kendi geleceğim için bir katkıda bulunmak istiyorum. (K15MTAL)

Etrafımdaki insanları da aynı istediğim şekilde şekillendirebilmek için. Etrafımdaki insanlara ben karar verebileyim. Nasıl insanlarla görüştüğüme ben karar verebileyim. (K27MTAL)

Katılımcı öğrencilerin üniversite okuma nedenleri arasında uzun vadede “Kariyer yapmak” da bulunmaktadır. Üniversiteyi kişisel ve akademik gelişim için önemli bir basamak olarak değerlendiren katılımcıların üniversitenin kendilerini donanımlı hale getireceğine ve kariyer hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynayacağına inandıkları görülmektedir.

Yaptığım şeyin en iyisi olmayı da çok seviyorum. ... Çünkü üniversitenin evet eğitimin yanında aynı zamanda geleceğimizi sonradan kariyerimizi yönlendirecek iş bulma da çok etkili oluyor. (K11AL)

Kendimi daha iyi yerlerde görmek istediğim için. ... Kariyerim için en sağlıklı neyse onu tercih etmek istiyorum. (K16MTAL)

Ayrıca da hem kariyer hedefime odaklı bir şekilde hayatımı sürdürmek hem de hayatımda istediğim yere gelmek için üniversiteye gitmek. Üniversite mezuniyeti... Bence bunları sağlar (K26AL)

Araştırma bulguları “Daha iyi bir gelecek” için üniversite mezuniyetinin önemli olduğuna inanan katılımcıların olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görüşte olan katılımcılar bu sayede geleceklerini istedikleri yönde şekillendirebileceklerini düşünmektedirler.

Üniversiteye girme amacım daha iyi bir gelecek, daha iyi bir yerlere gelebilmek. (K16MTAL)

İyi bir gelecek için. Yani, kendi ayaklarım üzerinde durmak için. Üniversite şart. (K19AL)

Geleceğim için. ... Yaşam açısından. Yaşam standartımı yükseltmek istiyorum. (K32MTAL)

“Kişisel Nedenler” alt teması altında en az tekrar eden “Mutlu olma arzusu” kodu ile ilgili görüş bildiren öğrencilerin üniversiteye gitme motivasyonları arasında kişisel mutluluğa ulaşma ve çevresindekileri mutlu etme çabası olduğunu da görülmektedir. Bu koda vurgu yapan öğrenciler için özellikle aile geçmişi ve ebeveynlerin gerçekleştiremediği hayallerin etkisinin önemli olduğu görülmektedir.

... üniversiteye gitmezsem yüksek ihtimalle istediğim bir hayatı yaşayamayacağım. İstediğim paraları kazanamayacağım. Yani genel olarak mutlu olamayacağım gibi geliyor. (E23FL)

Yani üniversitede o bölümü okumak istiyorum ve beni mutlu edecek şeyin ne olduğunu düşünüyorum. Beni mutlu edecek şeyin peşindeyim. (E24SBL)

Toplumsal Nedenler

Tablo 2’de “Neden üniversite okumak istiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplardan oluşan “Toplumsal Nedenler” alt temasının en az tekrar eden kodlardan oluştuğu görülmektedir. Bu alt temada tekrar eden kodlar ve bu kodlara ait alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Statü edinmek”, bu alt tema başlığı altında en fazla tekrar eden koda tekabül etmektedir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin bir kısmının üniversiteye gitme motivasyonlarının toplumsal statü ve saygınlık kazanma isteği etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu koda vurgu yapan öğrencilerin üniversiteyi toplumda daha yüksek bir konuma gelmek ve saygınlık elde etmek için önemli bir basamak olarak gördükleri söylenebilir.

Üniversite mezunu olmak beni bir üst konuma taşır, tabii ki de taşır. Lise mezunu olmak yerine tabii ki de üniversite mezunu ama üniversitede de yine daha üst seviye olarak ön lisans değil, yüksek lisans falan. Onları yapmak gerekir. Yani daha da iyi bir konuma geçmek isteniyorsan. (K19AL)

Çünkü bir kere toplumun bakış açısında bir statü göstergesi üniversite. Evet. Onun için üniversitenin o statüyü yani toplumun bakış açısında o statüyü verdiğini düşünüyorum. (E24SBL)

“Beklentilere cevap vermek” kodu, “Toplumsal Nedenler” alt tema başlığı altında en fazla tekrar eden ikinci kod olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre katılımcıların öğrencilerden bir bölümünün üniversite diplomasını hem meslekî yeterlilik hem aile beklentilerine cevap hem de toplumsal kabul için önemli bir sembol olarak algıladıkları görülmektedir.

Üniversite mezunu olmayanlar bir yere gelemiyor görüşü var ya o yüzden kendi mesleğimi yaparsam da yine üniversite mezunu olmak istiyorum. (E7İHL)

... annem yani kendi başaramamış olsa bile benim kızım başardı diyebilmesi için uğraşıyorum. Yani ailemin beklentileri de bu yönde sonuç olarak. (K14İHL)

“Toplumsal Nedenler” alt tema başlığı altında en az tekrar eden “Toplumsal fayda sağlamak” kodu ile ilgili görüş belirten katılımcıların üniversiteyi talep etme nedenleri arasında toplumsal fayda sağlama ve insanlara yararlı olma isteği yer almaktadır. Üniversite eğitiminin bazı öğrenciler için sadece bireysel hayallerini gerçekleştirme ve kariyer yapma aracı olmadığı, aynı zamanda topluma ve devlete katkı sağlama amacı taşıdığı görülmektedir.

Çünkü hayallerimi gerçekleştirmek için, daba iyi bir yerlere gelmek için ve vatana, millete hayırlı bir evlat olmak için. (K2İHL)

İkincisi insanlara yararlı olmak istiyorum. İstedğim meslek insanlara yararlı olan bir kısım. Onun dışında devlete faydalı olmak istiyorum. İnsanlara yardım etmek öncelikle ön plana çıkıyor benim için. (K5AL)

Ben, şimdi biraz saçma geliyor ama, direkt dünyaya bir katkı olsun istiyorum. Toplumsal bir faydaya neden olmak istiyorum. O yüzden okumak, yani başarılı olmak istiyorum, biliyorum. (K20AL)

Günümüzde Yükseköğretimin Değeri ve Gerekliliğine İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen “Günümüzde yükseköğretimin değeri ve gerekliliği hakkında düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verilen yanıtların analiz edilmesi sonucunda, bu konuya ilişkin görüşlerin “Olumlu” ve “Olumsuz” olmak üzere iki alt temada toplandığı belirlenmiştir. Ancak Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların yükseköğretimin değeri ve gerekliliği hakkındaki ifadelerinin birbirinden oldukça farklı ve dağınık olduğu, belirgin bir ortak görüşün ortaya çıkmadığı dikkat çekmektedir. Bu durum, yükseköğretimin toplum nezdindeki algısının çeşitliliğini ve bireylerin farklı perspektiflere sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.

Katılımcıların günümüzde yükseköğretimin değeri ve gerekliliği ile ilgili görüşleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar	İfade
Günümüzde Üniversitenin Değeri ve Gerekliliği	Olumlu Perspektif	İş ve kariyer için gerekli	9
		Hedefe bağlı gereklilik	8
		Sosyal ve kültürel fırsatlar sunar.	6
		İyi üniversite avantaj sağlar.	5
		Kolaylaştırıcı işlev	4
	Olumsuz Perspektif	Statü için gerekli.	3
		İş garantisi sağlamıyor.	10
		Sayısal artışa bağlı nitelik kaybı	9
		Yoğun talep toplumsal iş bölümünde	9
		Hayata atılmayı geciktiriyor.	7
		Kişisel gelişim için elzem değil.	5
		Barajın kaldırılmasına bağlı nitelik kaybı	4
		Bazı bölümler gereksiz.	3

Olumlu Perspektif

“İş ve kariyer için gerekli” kodu, “Olumlu” alt teması altında en fazla tekrar eden kod olmuştur. Buna göre, katılımcı öğrenciler açısından üniversite meslek edinme, iş bulma ve kariyer gelişimi açısından önemli bir role sahiptir. Katılımcıların önemli bir bölümü, üniversitenin bireye yön verdiğini ve fırsat sağladığını, özellikle iş bulmada avantajlı hale getirdiğini düşünmektedirler.

İş bulmak için güzel bir üniversiteyse okunur. İşte... Hem okurken çalışma imkânları az çok belli oluyor genellikle bir üniversitede. Anlaştıkları kurumlar oluyor. Fabrikalar, şirketler. Veya yurt dışı ayakları olabiliyor bazı üniversitede. (E12AL)

Yani bu dönemde gerekir. Örneğin ben... Bu zamanlarda bir üniversite okumak, hatta birden fazlasını okumak da gerekiyor bana göre. (K20AL)

“Hedefe bağlı gereklilik” kodu, “Olumlu” alt teması altında en fazla tekrar eden ikinci kod olmuştur. Bu görüşü savunan öğrenciler tarafından her üniversite diplomasının aynı değere sahip olmadığı belirtilerek nitelikli bir üniversitenin öneminin altı çizilmiştir. Hedefe odaklılığın ön planda olduğu bu katılımcılar, üniversitenin gerekliliğinin kişisel hedeflere bağlı olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Özellikle bazı meslekler için (örneğin hukuk gibi) üniversite eğitiminin zorunlu olduğu belirtmektedirler.

Herkes için gerekli olmayabilir. Biraz hedefe bağlı. Benim için üniversite şart mesela. Çünkü hedeflerim o yönde. (E18FL)

Üniversite okumayı gerektirmeyen bir siirü meslek olduğunu düşünüyorum. Ama benim yapmak istediğim şey için üniversite eğitimi şart o yüzden benim için önemli. (E22FL)

“Sosyal ve kültürel fırsatlar sunar” kodu, “Olumlu” alt teması altında tekrar eden üçüncü kod olmuştur. Buna göre üniversitenin bireyin sosyal çevresini ve kişisel gelişimini de etkilediğini vurgulayan katılımcılar bulunmaktadır. Üniversitenin başarı ihtimalini artırdığını, hedeflere ulaşmada bir araç olduğunu ifade eden katılımcılar üniversite eğitiminin ayrıca bireyin karakter gelişiminde ve bakış açısında önemli bir fark yarattığını düşünmektedirler.

Ben aslında üniversite eğitimi almadım, ne tür farklılıklar var bilmiyorum, ama etrafımda üniversite eğitimi almış kişiler ve almamış kişiler arasında çok fark gördüğümü söyleyebilirim. Ya mesela karakter gelişimi açısından farklılık var, olaylara bakış açısından. (K27MTAL)

Üniversite eğitimi ile sadece işimizi değil çevremizi de belirliyoruz aslında. Alacağımız eğitim, üniversite ortamı, hocalarımız bizim başarılı olmamızda etkili olacaktır diye düşünüyorum. (E28MTAL)

Verilen cevaplara bakıldığında “Olumlu” alt teması altında “İyi üniversite avantaj sağlar” kodu ile ilgili bazı öğrencilerin üniversitenin sadece varlığının değil, kalitesinin de kariyer fırsatları üzerinde büyük etkisi olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bu katılımcılara göre iyi bir üniversiteden mezun olmak daha fazla iş imkânı sunmaktadır ve özellikle üst düzey işlerde iyi üniversite şartı önemlidir.

İki üniversite bitirip de işsiz kalanlar da oluyor. ... kendilerini geliştirmeleri lazım insanların daha iyi üniversitelerde okurlarsa daha iş bulurlar. (K36İHL)

Her üniversite mezunu iş bulamıyor. Nitelikli bir üniversite bitirmek önemli. (K2İHL)

Yükseköğretimle ilgili katılımcıların verdikleri yanıtlardan “Olumlu” alt teması ile ilgili ortaya çıkan diğer bir kod “Kolaylaştırıcı işlev” kodudur. Katılımcılardan bazıları üniversite mezuniyetinin bir zorunluluk olmadığını belirtmekle birlikte diplomanın hayallerine ve hedeflerine ulaşmada, meslek edinme ve kariyer yapmada süreci hızlandırdığını ve bu yolda karşılaşılabilecek zorlukları azalttığını düşünmektedirler. Söz konusu katılımcılar diplomayı avantaj sağlayan bir araç olarak görmektedirler.

Hayatta başarılı olmak için illa diploma şart değil aslında. Yani insan istediği bir konuda zaten kendini geliştirebilir. Ama üniversite diploması bunu daha kolay yapmanı sağlıyor. (K3SBL)

Bence şart değil ama hedefe daha kolay ulaştırır. Üniversite okumadan da işte iş, meslek, kariyer edinilebilir. Ama üniversite okuyarak bunu daha kolay bir şekilde elde edinebileceğimizi düşünüyorum ben. (K32MTAL)

“Statü için gerekli” kodu, “Olumlu” alt teması altında ifade edilen diğer bir kod olmuştur. Öğrencilerin bir bölümü, üniversite eğitiminin saygınlık, mesleki avantajlar ve statü açısından önemli olduğunu vurgulamışlar ve üniversite diplomasının kişiye toplumda daha yüksek bir itibar kazandırdığını, mesleki alanda hızlı ilerleme sağladığını ifade etmişlerdir.

Biraz zor görüyor sanki. Toplum nazarında bir statü göstergesi üniversitede okumak. (E24SBL)

Günün sonunda üniversite bir saygınlık getiriyor bizim ülkemizde. (E17MTAL)

Şimdi uzun süre iş yerinde çalışanlar da kademe atlayabilir, ama üniversite mezunları geldiklerinde kademesi belli oluyor. (E30MTAL)

Tablo 3’te olumsuz yargılara ait kodların ve frekanslarının olumlu yargılardan fazla olduğu görülmektedir. Bu bulgular, üniversite eğitiminin günümüz koşullarında beklentilere tam yanıt vermediği ve bu nedenle öğrenciler tarafından zorunlu görülmediği yorumunu desteklemektedir. Ancak, çoğu katılımcı yükseköğretimin genel gerekliliğine olumsuz baksa da kendi gelecekleri için vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır.

Olumsuz Perspektif

“Olumsuz” alt teması altında katılımcılar tarafından en çok ifade edilen kod “İş garantisi sağlamamakta” kodu olmuştur. Katılımcıların çoğu, üniversite eğitiminin tek başına iş garantisi sağlamadığını ve mezun olmanın doğrudan başarı getirmediğini savunmaktadır. Üniversite diplomasının sağladığı avantajların geçmişe kıyasla azaldığını düşünen bazı katılımcılar, mezun sayısındaki artışın iş piyasasında yığılma ve işsizlikle ilişkili olduğunu belirtirken, bazıları da mezunların yüksek beklentilerle eğitimlerini tamamlayıp düşük nitelikli işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir.

Yani belki hani bir 10 sene önce bunu sorsaydınız diyebilirdim ama aslında şu anda üniversite okumanın iş bulmak için daha zorlaştığını düşünüyorum. Yani çünkü çok fazla yığılma var üniversitelere. Herkes üniversite okumak zorunda hissettiği için üniversite okuyor ve bu da çok fazla yani mesleki yığılmaya neden oluyor bence. (K3SBL)

Yani üniversite okuduktan sonra kimse gidip de herhangi bir fabrikada işçi olmak istemez. Çünkü okumuş, emek vermiş. O yüzden... Günümüzde üniversite mezunları... Yani her üniversite mezunu iş bulabiliyor mu?

Yani çok da... Bulanlar da var ama bulamayanlar da çok fazla. Çünkü çok fazla mezun veriyoruz. Evet. O yüzden de işsiz oranı yüksek. (K9FL)

“İş garantisi sağlamıyor” kodundan sonra en çok ifade edilen “Sayısal artışa bağlı nitelik kaybı” kodu ile katılımcıların üniversite eğitiminin nitelik kaybına ve aşırı mezun yığılmasına dikkat çektikleri görülmektedir. Katılımcılar, nitelik kaybının gerekçesi olarak çok sayıda üniversite kurulmasını, bunun ise eğitimin kalitesini düşürdüğünü öne sürmüşlerdir. Eskiden az sayıda üniversite olması nedeniyle eğitimin daha değerli görüldüğünü belirten bazı katılımcılar, mezuniyet sonrası rekabet edebilmek için üniversite ve bölüm seçiminde seçici olunması gerektiğini, eğitimin kalitesinin üniversitenin tanınırlığı ve bölüm seçimiyle daha fazla ilişkili hale geldiğini, sadece üniversite diploması almanın yeterli avantaj sağlamayacağını ifade etmişlerdir.

Belki fazla sayıda üniversite var ama bunların bazılarının iyi olduğundan şüpheliyim. Bir de akademik kadroları alakasız olan üniversiteler var. (K8AL)

... eskiden aslında daha az üniversite vardı. Nitelikli üniversite sayısı daha fazlaydı ve bu yüzden insanlar eğitimi ve donanımlı biri olabilmek için üniversiteye şart gözüyle bakılıyordu. Ama şimdi ise artık üniversitede öğrenilen çoğu bilgi, tezler olsun, yazılar olsun, makaleler olsun internette ulaşabilecek bir ortama getirildi ve insan eğer ciddi bir şeyi hedeflediyse okuyup oradan da aynı bilgi seviyesine ulaşabilir diye düşünüyorum ben. (K11AL)

Bölümden çok üniversite konusunda seçici olacağım. Tabi alacağım puana göre. Yani örneğin tıp okuyacaksam Hacettepe de okumalıyım. (K34AL)

“Yoğun talep toplumsal iş bölümünde dengeyi bozuyor” kodu “Olumsuz” alt teması altında önemli sayıda katılımcı tarafından ifade edilen başka bir kod olmuştur. Bu görüşteki öğrenciler, iş gücü dağılımının planlanması gerektiğini, herkesin üniversiteye yönelmesinin pratik meslekleri azalttığını belirtmişlerdir. Kişilerin yeteneklerine uygun alanlara yönelmesinin dengeli bir sistem oluşturacağını ve mesleki çeşitliliğin toplum refahı için gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca, üniversite algısının yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Zanaatkarların, ustaların sayısı git gide azalıyor herkes üniversite okuyacağım dediği için. Bugün zanaatkarlar, ustalar daha çok kazanıyorlar. Maddi olarak birçok üniversite mezunundan daha iyi durumdadır. (K4IHL)

Yani herkes üniversite okumalı mı? O da hayır. Yoksa üniversiteyi gerektirmeyen bazı işler de var. En basitinden mesela tarım, çiftçilik olabilir. Bunu deneyimlerle, küçüklükten beri gördüysen zaten büyük ihtimale diğerlerine göre daha başarılı olursun. ... Herkes üniversite okursa diğer meslekler ne yapacak? Diğer meslekleri kim yapacak? (E22FL)

“Hayata atılmayı geciktiriyor” kodu “Olumsuz” alt teması altında toplanan katılımcı görüşlerine göre üniversite eğitimi herkes için uygun değildir. Bu görüşte olan katılımcılar, üniversite eğitime uygun olmadığı halde bu konuda ısrarcı davranarak hazırlık sürecine yıllarını ayıran bireyler ya da aile beklentisiyle, sosyal baskılarla sınava girerek istemedikleri bölümlerde okumak zorunda kalan gençler açısından yıllar süren bir emek ve zaman kaybı söz konusu olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre bireylerin kendi yetenek ve hedeflerine uygun yolları seçmeleri, bazılarının doğrudan meslek edinmeye yönelmeleri hayata daha hızlı adım atmaları açısından önemlidir.

Bir de şöyle bir şey var. Bazıları inatla 3, 4 yıl, belki daha fazla giriyor sınava. Bir türlü hayata atılmıyor. Ben o kadar ısrarcı olmam mesela. Yani şimdi üniversite okumadan da alanında çok başarılı insanlar var sonuçta. Hatta herkes üniversite okuyacak diye bir kaide de yok. (E12AL)

Üniversitesiz mümkün, hatta eğer hedeflerimize daha kısa yoldan ulaşabiliyorsak hiç de gerekli değil, boşuna zaman kaybı olur. Bir yerlerden başlamak lazım. (E13AL)

“Kişisel gelişim için elzem değil” kodu “Olumsuz” alt teması altında tekrar eden kodlardan bir diğeridir. Bu görüşteki katılımcılar üniversitenin artık eskisi kadar gerekli görülmediğini ve üniversite eğitimi olmadan da başarılı olunabileceğini savunmaktadırlar. Bilgiye daha kolay erişim sayesinde üniversite dışı öğrenme yollarının etkili olduğunu belirten katılımcılar, kişisel çabanın başarı için üniversiteden daha önemli olabileceğini ifade etmişlerdir.

Şöyle ki aslında günümüzde bunu yapan da var. Üniversiteye gitmeden bunlara imkân sağlayabilen de var. Çünkü teknoloji denilen şey çok gelişti ülkemizde. İnternet denilen şey çok gelişti. ... (K11AL)

Artık kendini yetiştirmenin tek yolu üniversite değil. Hedefleri doğrultusunda insanların kendilerini yetiştirebilecekleri birçok alan var. İnsanın kendini geliştirmesi de başarıyı getirir. (E23FL)

“Barajın kaldırılmasına bağlı nitelik kaybı” kodu altında katılımcıların bir kısmı sınavda baraj uygulamasının kaldırılmasını, niteliksiz üniversite eğitiminin artmasına yol açtığı gerekçesi ile eleştirmişlerdir. Barajın kalkmasıyla minimum yeterliliği sağlayamayan birçok kişinin üniversiteye girme olanağı elde ettiğini ve bunun üniversite öğrenci profilini düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Onlara göre

üniversite eğitimi her birey için gerekli değildir ve üniversitelerin niteliğinin korunabilmesi için baraj sistemi geri getirilmelidir.

Barajı kaldırıncı canı isteyen herkes, yani bir tane soruyu çözen neredeyse girebilir üniversiteye. Bu bence bu kadar kolay olmamalı. İşte böyle bakıldığında olmamalı. (K5AL)

Araştırma bulgularına dayanılarak “Olumsuz” alt teması altında oluşturulan diğer bir kod “Bazı bölümler gereksiz” kodu olmuştur. Az sayıda olmakla birlikte bazı katılımcılar istihdam olanağı olmayan ve gelecek vadetmeyen bölümlerle ilgili yapılan tercihlerin yanlış olduğunu, bu gibi bölümlerden mezuniyetin avantaj sağlamayacağını ifade etmişlerdir.

Kazandığın bölüme ve üniversiteye bağlı olarak değişir. Sayısal alanlarda okuyanlar iş bulabiliyor Mühendislik ve sağlık sektörü. Ama çok gereksiz bölümler de var. (K19AL)

Psikoloji bölümü okuyan birinin ben iş bulduğunu daha önce görmedim mesela. Benim de kuzenim var. Psikoloji bölümü okumuştur. Üniversite okumuş olmak için okudu. Daha bir işi yok yani. Öyle oturacak. Bazı bölümlerin hiç şanslı olduğunu zannetmiyorum. (K4İHL)

Tartışma ve Sonuç

YKS'ye hazırlanan lise son sınıf öğrencilerinin yükseköğretim tercihlerini şekillendiren nedenleri belirlemeyi amaçlayan “Neden Üniversite” teması altında ekonomik, kişisel ve toplumsal olmak üzere üç alt temaya ulaşılmıştır. Bu tema altındaki kodların en çok “Ekonomik Nedenler” alt teması ile ilişkili olduğu ve bu bölümde “Meslek edinmek”, “Daha rahat iş bulmak” ve “Ekonomik özgürlük ve rahat yaşam” kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Katılımcılar, üniversite eğitiminin gelecekte daha iyi bir yaşam standardı ve ekonomik özgürlük sağlamak için önemli bir araç olduğunu vurgulamışlardır. Çoğunluk, üniversite mezuniyetinin nitelikli bir meslek edinme, iş bulma olanaklarını artırma ve yüksek gelir düzeyine ulaşarak daha rahat yaşam koşulları sağlama imkânı sunduğuna inanmaktadır. Ayrıca, üniversitenin, iş hayatında bağımsızlık kazanmak ve kendi işlerini kurmak için önemli bir adım olduğunu belirtenler de bulunmaktadır.

Araştırmada elde edilen verilere göre öğrencilerin yükseköğretime katılma taleplerinin altındaki en önemli motivasyon kaynakları meslek edinmek ve daha kolay iş bulmaktır. Bu motivasyon ile ilgili olarak literatürde karşımıza insan sermayesi kuramı (Becker, 1964; Schultz, 1961) çıkmaktadır. Yükseköğretim politikası büyük ölçüde insan sermayesi teorisinin bazı temel kavramsal ve ampirik fikirleri etrafında inşa edilmiştir. İnsan sermayesi modelinin temelinde, eğitimin yaygınlaşması ile ekonomik kalkınma arasında açık, doğrudan ve doğrusal bir ilişki olduğu fikri yatmaktadır. Daha detaylı bir düzeyde, insan sermayesi teorisi eğitim ve öğretime katılımı hem sosyal hem de özel getiri sağlayan bir yatırım olarak görmektedir. Sosyal faydalar, ulusal ekonomik çıktı seviyelerine yansıyan yüksek vasıflı, esnek bir iş gücü şeklinde kendini gösterir (Ashton & Green, 1996).

Küreselleşme, teknolojik ilerleme, yenilik ve nüfusun coğrafi dağılımı, üniversitelerin geniş bir beceri yelpazesine sahip ve küresel bir toplumun ilerlemesine katkıda bulunabilen mezunlar üretmesi için baskı oluşturmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki üniversitelerin değişen sosyoekonomik ihtiyaçlara ve iş gücü piyasasının yüksek vasıflı bir iş gücüne yönelik hızla değişen taleplerine yanıt vermesi beklenmektedir (Bastedo vd., 2016; Ramley, 2014; Roy, 2016). Yurt içinde ve yurt dışında yapılan birçok araştırma öğrencilerin üniversiteye genellikle ekonomik sebeplerle kayıt yaptırıldığını ortaya koymaktadır. Önceki çalışmalarda, yükseköğretimin değeri ve üniversiteye gitme nedenlerinin başında **daha iyi bir iş bulma** (Bui, 2002; HendersonA-King & Smith, 2006; Kesik, 2003; Roy, 2016; YÖK, 2007) **meslek edinme** (Bogler & Somech, 2002; Hayden & Carpeter, 1990; HendersonA-King & Smith, 2006; Jonbekov, 2019; Ömür, 2021) **daha yüksek gelir elde etme**, (Bui, 2002; Bülbül, 2021; ERG, 2014; Gölpek & Yıldız, 2019; Marginson, 2017; Teixeira & Shin, 2019) **kazanç beklentilerinin iyileştirilmesi** (Chan, 2016; Eagan vd., 2013; Feinstein & Vorhaus, 2008) gibi ekonomik faydalar vurgulanmaktadır.

Katılımcıların üniversite taleplerinin nedenleri arasında yer alan ekonomik nedenler ile ilgili elde edilen bulgular, insan sermayesi teorisinin temel kavramlarıyla uyumlu olarak, eğitimin ekonomik kalkınma ve bireysel refah açısından önemli bir yatırım olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Literatürde yer alan üniversite eğitiminin sağlayacağı ekonomik imkanlarla gelecekte daha rahat koşullarda yaşama imkânı sunduğu ve refah içinde yaşama hedefi taşıyan bireyler için çekici bir seçenek olduğu görüşünün araştırma bulguları ile uyumlu olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Üniversiteye gitme nedenleri arasında ekonomik nedenlerden sonra en fazla tekrar eden kodlar “**Kişisel Nedenler**” alt teması altında tekrar eden kodlar olmuştur. Oluşan bu kodlar; “**Hayallerini/Hedeflerini gerçekleştirmek**”, “**Kendini gerçekleştirmek ve geliştirmek**”, “**Sosyal**

ve kültürel gelişim”, “Bağımsız yaşama isteği”, “Kariyer yapmak”, “Daha iyi bir gelecek” ve “Mutlu olma arzusu” şeklindedir.

Katılımcılar, üniversite eğitimini çok boyutlu kazanımların anahtarı olarak görerek, gelecekteki hedeflerine ulaşma, kariyer yapma, daha iyi bir gelecek kurma ve mutlu olma arzusu gibi çeşitli motivasyonlarla üniversiteye yönelmektedirler. Özellikle, üniversitenin meslek edinme, iş bulma ve ekonomik özgürlük sağlama açısından önemli bir fırsat sunduğuna inanan katılımcılar, istedikleri alanda eğitim almanın kendilerini daha donanımlı kılarak toplumda sağlam bir yer edinmelerine katkı sağlayacağını ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar üniversitenin sosyal ve kültürel gelişimlerini destekleyeceğini, farklı bakış açıları kazandıracağını ve sosyal çevrelerini genişleterek daha zengin bir yaşam deneyimi sunacağını belirtmektedirler. Ayrıca, hayallerini gerçekleştirmek, bağımsız yaşama isteği ve kendini geliştirme gibi kişisel hedefler de ekonomik gerekçelerin ardından en sık dile getirilen motivasyonlar arasında yer almaktadır.

Araştırma sonuçları ve ilgili literatür, öğrencilerin üniversiteye yönelme motivasyonlarının ekonomik kazanımların ötesinde entelektüel, sosyal, kültürel ve kişisel gelişim gibi çok boyutlu nedenlere dayandığını göstermektedir (Barnett, 1992; Jonbekov, 2019; Roy, 2016). Katılımcılar, üniversitenin meslek edinme ve ekonomik özgürlük sağlama fırsatlarının yanı sıra, bireylerin sosyal çevrelerini genişletme, bağımsızlık kazanma ve topluma daha donanımlı bireyler olarak katılmalarına olanak tanıyan bir platform sunduğuna inanmaktadır (Buys & Burnsall, 2007; Oliveira vd., 2012; Stephens, 2013). Bu bulgular, üniversitenin bireylerin kişisel potansiyellerini keşfetmelerine, öz güvenlerini artırmalarına ve hayallerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyan bir araç olarak görüldüğünü ve mezuniyet sonrası uzun vadeli planlar yapma fırsatı sunduğunu ortaya koyan önceki çalışmalarını desteklemektedir (Barber vd., 2013; Kennett vd., 2011).

“**Toplumsal Nedenler**” alt teması ile ilgili olarak da bulgular ile literatür arasında uyum olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları ve literatür üniversite eğitiminin bireysel ve ekonomik faydalarının yanı sıra, toplumsal statü, saygınlık ve sosyal faydalar sağladığını ortaya koymaktadır (Durazzi, 2013; McMahon, 2009). Katılımcılar, üniversitenin mesleki statü ve ekonomik özgürlük sağlama yanında, topluma faydalı bireyler olma, ailelerinin beklentilerini karşılayarak onları gururlandırmak ve sosyal prestij kazanmak gibi nedenlerle değerli olduğunu ifade etmektedir (Bui, 2002; HendersonA-King & Smith, 2006). Ayrıca, eğitim yoluyla bireylerin topluma uyum sağladığı, sosyal rollerini güçlendirdiği ve nesiller arası sosyal faydalar sunduğu vurgulanmaktadır (Hill vd., 2005; Jonbekov, 2019). Üniversitenin bireylere yalnızca kişisel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde geniş kapsamlı katkılar sağladığı ortak bir bulgudur.

Araştırmada günümüzde üniversitenin değeri ve gerekliliği konusunda öğrencilerin görüşlerini belirlemeye yönelik oluşturulan “**Günümüzde Üniversitenin Değeri ve Gerekliliği**” teması “**Olumlu**” ve “**Olumsuz**” alt temaları altında ele alınmıştır. Elde edilen bulgular katılımcıların üniversitenin gerekliliği ile ilgili olumsuz görüşe daha fazla sahip olduklarını göstermektedir. Ancak görüşmelerde bu konuda ortaya çıkan çelişki araştırmanın dikkat çeken bir yönü olmuştur. Bulgulara dayanarak katılımcıların önemli bir kısmının üniversite eğitimini değerlendiren kendileri için gerekli, zorunlu, vazgeçilmez yaklaşımında oldukları, ancak geneli değerlendirdiklerinde olmasa da olur, vazgeçilmez değil, başka yollarla da mümkün yaklaşımını sergiledikleri söylenebilir.

“**Günümüzde Üniversitenin Değeri ve Gerekliliği**” teması altında “**Olumlu**” görüş belirten öğrencilerin görüşlerinden “**İş ve kariyer için gerekli**”, “**Hedefe bağlı gereklilik**”, “**Sosyal ve kültürel fırsatlar sunar**”, “**İyi üniversite avantaj sağlar**”, “**Kolaylaştırıcı işlev**” ve “**Statü için gerekli**” kodlarına ulaşılmıştır.

Üniversite eğitiminin bireye mesleki yön sağladığını ve iş bulmada avantajlı duruma getirdiğini belirten katılımcılar, nitelikli bir üniversitenin sunduğu sosyal çevre, akademik rehberlik ve fırsatların sağlam bir kariyer temeli oluşturduğunu düşünmektedirler. Bazı katılımcılar, belirli hedeflere ulaşmak için üniversitenin zorunlu olduğunu, karakter gelişimi, geniş bakış açısı ve toplumsal saygınlık gibi faydalar sağladığını ifade etmektedirler. Ayrıca, iyi bir üniversiteden mezun olmanın iş bulma ve kariyer yükselmesinde kritik olduğunu savunarak üniversiteyi gerekli ve değerli bulmaktadırlar.

Eğitime olumlu perspektiften bakan *İşlevselci*, *İnsan Sermayesi* ve *Liberal* kuramlara göre eğitim, öğrencilere iş bulma ve sosyal statü kazanma fırsatları sunmaktadır (Goldin & Katz, 2008; Schofer, 2019; Şengönül, 2007). Günümüzde eğitimin işlevleri üzerine yapılan birçok araştırma, bu fırsatların varlığını güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Weiner (1999)’e göre öğrenciler, kendileri için saygınlık ve statü elde etmek için eğitimlerine devam etme konusunda daha güçlü bir ilgi duymaktadırlar. Ömür (2021)’e göre, öğrencilerin gelecekte sahip olmak istedikleri meslek ve buna bağlı toplumsal statü, onların kişisel kimlikleri ve hayatlarındaki yönelimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Küçükcan ve Gür (2009)’e göre modern dünyada eğitim, verili statülerden arınmanın ve sınıf atlamanın bir mekanizması olarak görülme eğilimindedir. Oliveira ve diğerleri (2012) ise bireysel düzeyde, daha fazla eğitim aynı zamanda kişisel gelişimin bir kaynağı, daha iyi ücretli ve daha tatmin edici bir profesyonel hayata ulaşmanın yolu

olarak görmektedirler. Jonbekov (2019), istihdam, kariyer beklentileri ve daha iyi bir yaşam için hazırlığın yanı sıra, üniversiteye gitmek aynı zamanda kendi tutkularını ve yaşam yollarını bulmakla ilgili görüşündedir. Can (2010)'a göre velilerin çoğu, para kazanmanın yolunun eğitimden geçtiğine inanmaktadırlar.

Sonuç olarak, yükseköğretim olumlu bir perspektiften değerlendirildiğinde, bireylere iş bulma ve kariyer yapma fırsatları sunarak ekonomik güçlenmelerine katkı sağlar. Özellikle günümüzün artan rekabet ortamında, iyi bir üniversite eğitimi bireylere mesleki beceriler kazandırarak onları iş gücü piyasasında avantajlı bir konuma taşır. Bunun yanı sıra, eğitim sosyal statü kazanımında da önemli bir rol oynar; eğitim seviyesinin yükselmesi, bireylerin toplumda daha saygın ve prestijli pozisyonlar elde etmelerine olanak tanır. Eğitim aynı zamanda kişisel gelişim için güçlü bir araç olarak görülmektedir. Üniversite eğitimi, bireylere yalnızca mesleki bilgi ve beceriler değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılık gibi kişisel gelişimlerini destekleyen yetkinlikler kazandırır. Bu çok yönlü faydalar, yükseköğretimin bireysel üzerinde hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli etkiler yarattığını göstermektedir. Bu bağlamda, literatürde yükseköğretime olumlu bir bakış açısıyla yaklaşan görüşler ile araştırmaya katılan bazı öğrencilerin üniversitenin değeri ve gerekliliği konusundaki düşüncelerinin örtüştüğü yorumu yapılabilir.

Araştırmada **“Günümüzde Üniversitenin Değeri ve Gerekliliği”** teması altında katılımcıların olumlu görüşlere nazaran daha fazla olumsuz görüş belirttikleri ve buna bağlı olarak da **“Olumsuz”** alt teması altında daha fazla kod oluştuğu görülmüştür. Olumsuz görüşlerden sırasıyla **“İş garantisi sağlamıyor”**, **“Sayısal artışa bağlı nitelik kaybı”**, **“Yoğun talep toplumsal iş bölümünde dengeyi bozuyor”**, **“Hayata atılmayı geciktiriyor”**, **“Kişisel gelişim için elzem değil”**, **“Barajın kaldırılmasına bağlı nitelik kaybı”** ve **“Bazı bölümler gereksiz”** kodlarına ulaşılmıştır.

Araştırmada, üniversite eğitiminin gerekliliğine olumsuz bakan katılımcılar, üniversite olmadan da başarılı bir kariyer edinilebileceğini ve topluma katkı sağlayacak bir yaşam kurulabileceğini savunmaktadır. Katılımcılar, üniversitenin bireysel gelişim için tek seçenek olmadığını, sadece diplomaya odaklanmanın işsiz üniversite mezunlarının sayısını artırdığını vurgulamaktadır. Ayrıca, sınırlı iş olanakları olan bazı bölümlerin yerine bireylerin yeteneklerine uygun alternatif alanlara yönelmesinin daha dengeli bir toplum yapısına katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Artan üniversite sayısı ve baraj uygulamasının kaldırılmasının eğitimin niteliğini düşürdüğü, zanaatkarlık ve ustalık gerektiren mesleklerde iş gücü açığı yarattığı düşünülmektedir.

Eğitime eleştirel perspektiften bakan *Çatışma* teorileri, okulların bazı insanlara diğerlerinin pahasına nasıl yarar sağlayabileceğini veya güçlülerin başkalarını nasıl dışlayıp sömürebileceğini inceler. Bu geleneğin bilim insanları, okulların meritokratik olmadığını, aksine sosyal eşitsizlikleri sürdürdüğünü, hatta artırdığını savunmaktadır (Schofer, 2019, s. 14). Bu teoriler, yükseköğretimi farklı sermaye türleri üzerinde bir mücadele alanı olarak görür ve marjinalleşme, tabakalaşma ve dışlanma gibi süreçlerin sosyal sınıf, etnik köken, cinsiyet ve din temelli çatışmaları tetikleyebileceğini vurgular (Kauppinen, 2020, s. 2575).

Randall Collins ve Pierre Bourdieu daha karmaşık bir hikâye sunarak, okullaşmanın elitlerin çocuklarının başarısı yoluyla avantajlarını yeniden üretmek için mücadele ettikleri bir arena olduğunu öne sürmektedirler. Collins (1979), sosyal gruplar arasındaki rekabetin eğitimin yaygınlaşmasını teşvik edeceğini savunur. Eğitim, seçkin işlere girmek için ana yol haline geldikçe, bireyler ve gruplar bu alanda rekabet eder. Elitler, çocukları için en iyi işleri korumak adına eğitim seviyesini sürekli yükseltmek zorunda kalır, bu da Collins'in diploma enflasyonu dediği bir döngü yaratır. Ancak bu süreç, insanların eğitime yatırım yapmayı bıraktığı ve diplomaların değer kaybettiği dönemlerle sonuçlanır. Bourdieu, kültürel sermaye kavramını geliştirerek okulların, elit kültürel değerlere sahip bireyleri ödüllendirerek sosyal sınıf farklılıklarını nasıl yeniden ürettiğini araştırmıştır (Bourdieu & Passeron, 2015).

Araştırmada katılımcıların üniversite okumadan da başarılı olunabileceği, toplumsal iş bölümünün zorunlu olduğu, kişisel gelişimin üniversite eğitiminden daha önemli olduğu ve istihdam olanakları kısıtlı bölümlerin hayata atılmayı geciktirdiği yönündeki görüşleri, herkesin üniversiteye yönelmesi yerine bireylerin kendi becerilerine uygun mesleki eğitim alarak meslek sahibi olabileceklerine ve yaşamlarını daha rahat sürdürebileceklerine olan inancı yansıtmaktadır. **“Hayata atılmayı geciktiriyor”** kodu ile ifade edilen öğrenci görüşleri Oktik'in eğitimin geçici bir işsizlik çözümü olarak kullanıldığı savını (Oktik, 1996, s. 112) doğrular niteliktedir. Katılımcılar bu yönde görüşlerini bildirirken boşa harcanan zamana vurgu yapmışlardır. Dolayısıyla tekrarlanan hazırlık süreciyle ya da gereksiz bölümlerle vakit kaybedilmesiyle bireylerin iş gücü piyasasına dahil olmaları da gecikmekte, bu kitle istihdam edilemeyen nüfus istatistiklerine dahil edilmemekte ve söz konusu bireyler bağımlı nüfus olmaya bir müddet daha devam etmektedirler.

Araştırma bulguları, bireysel gelişim ve beceri kazanımına odaklanarak eğitimin bireysel başarıya katkı sağladığını vurgulayan beşerî sermaye teorisiyle kısmen uyumluluk gösterse de bu teorinin eğitime yüksek getirili bir yatırım olarak bakış açısıyla çelişmektedir. Türkiye'de yükseköğretimin istihdam üzerindeki

sınırlı etkisini gösteren yerli araştırmalar (Bağcı, 2018; Çokgezen & Altun, 2018) da araştırma bulguları ile uyumludur. Ancak Psacharopoulos (2002) ve modernleşme bağlamında eğitimi bir çözüm yolu olarak sunan yaklaşımlar, eğitimin toplumsal hareketliliği teşvik edebileceğini savunan görüşlerle örtüşmeyen bir çerçevede sunmaktadır. Elde edilen veriler, genel olarak yükseköğretimin değeri ve gerekliliği konusundaki güncel eleştirel yaklaşımlarla uyumlu bulunmakla birlikte, öğrencilerin sosyal statü kazanma ve ekonomik getiri beklentilerinin eğitimdeki dönüşüm (Psacharopoulos, 2002) ile zaman zaman örtüşmediğini göstermektedir.

Kaynakça

- Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2009). *Trends in global higher education: tracking an academic revolution*. SIDA/SAREC.
- Ashton, D., & Green, F. (1996). *Education, training and the global economy*. Cheltenham: Edward.
- Bağcı, E. (2018). Eğitim düzeyinin işsizlik üzerindeki etkisi: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırması. *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 348-358.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: itel bir araştırma nasıl yapılır? *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Barber, M., Donnelly, K., & Rizvi, S. (2013). *An avalanche is coming: Higher education and the revolution ahead*. The Institute of Public Policy Research.
- Barnett, R. (1992). *Improving higher education, total quality care*. SRHE & Open University Press.
- Barr, N. (2012). *The Economics of the welfare state (5th edition)*. Oxford University Press.
- Barro, R. J. (2013). Education and economic growth. *Annals of Economics and Finance*, 14(2), 301-328.
- Baskan, G. A. (2001). Türkiye de yükseköğretimin gelişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 21(1), 21-32.
- Bastedo, M. N., Altbach, P., & Gumport, P. (2016). *American higher education in the twenty-first century: Social, political, and economic challenge*. MD: John Hopkins University Press.
- Başkaya, F., & Ördek, A. (2008). *Ekonomik kurumlar ve kavramlar sözlüğü*. Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Becker, G. S. (1964). *Human capital*. Chicago: University Of Chicago Press.
- Bikse, V., Rivza, B., & Latvian, I. B. (2013). Competitiveness and quality of higher education: graduates' evaluation. *Journal of teacher education for sustainability*, 15(2), 52-66.
- Bogler, R., & Somech, A. (2002). Motives to study and socialization tactics among university students. *The journal of social psychology*, 14(2), 233-248.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (2015). *Yeniden üretim*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bui, K. (2002). First-generation college students at a four-year university: background characteristics, reasons for pursuing higher education, and first-year experiences. *College Student Journal*, 36(1), 3-11. <https://doi.org/10.4324/9781003443131-7>
- Buys, N., & Burnsnall, S. (2007). Establishing university-community partnerships: Processes and benefits. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 29(1), 73-86.
- Bülbül, T. (2021). Yükseköğretime erişimin belirleyicileri olarak sosyoekonomik durum ve okul türü. *Eğitim ve Bilim*, 46(205), 303-333.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Kardeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Callender, C., Locke, W., & Marginson, S. (2022). *Changing higher education for a changing world*. Bloomsbury Academic.
- Can, İ. (2010). *Velilerin İlköğretimden Beklentileri (Osmaniye Örneği) (Yayınlanmamış Yüksek Yüksek Lisans Tezi)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chan, R. Y. (2016). Understanding the purpose of higher education: An analysis of the economic and social benefits for completing a college degree. *JEPPA*, 6(5), 1-41.
- Collins, R. (1979). *The credential society*. Academic Press.
- Creswell, J. W. (2021). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. Pegem Akademi.
- Çokgezen, M., & Altun, T. (2018). Üniversitelerin bölge ekonomisine katkısı ve "her ile bir üniversite" politikası: Türkiye'ye ilişkin çalışmalar üzerinden kısa bir değerlendirmeye. M. Karagül, L. G. Kaya, & O. Songur içinde, *Bölgesel kalkınma ve bölge bilimi üzerine yazılar* (s. 307-319).
- Durazzi, N. (2013). *Things we know and don't know about the Wider Benefits of Higher Education: A review of the recent literature*. Department for Business, Innovation and Skills.
- Eagan, K., Lozano, J., Hurtado, S., & Case, M. (2013). *The american freshman: National norms fall 2013*. CIRP.
- Erdem, A. R. (2014). Yükseköğretime Geçişin Kritiği. *Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze eğitimde kademeler arası geçiş ve yeni modeller Uluslararası Kongresi* (s. 849-895). Antalya: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Erdoğan, A. (2014). Türkiye'de yükseköğretimin gündemi için politika önerisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1) 1-17.
- ERG. (2014). *Türkiye eğitim sisteminde eşitlik ve akademik başarı araştırma raporu ve analiz*. Eğitim Raporu Girişimi.
- Feinstein, L., & Vorhaus, J. S. (2008). *The social and personal benefits of learning: a summary of key research findings*. Centre for Research on the Wider Benefits of Learning, Institute of Education.
- Gedikoğlu, T. (2013). Yükseköğretimde akademik özgürlük. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 179-183. <https://doi.org/10.5961/jhes.2013.074>
- Gibbons, M. (1998). *Higher Education Relevance in the 21st Century*. Eric.
- Goldin, C., & Katz, L. (2008). *The Race between Education and Technology*. Harvard University Press.
- Gölpek, F. (2012). Price of higher education and individual demand. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 41(2012), 349-356. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.04.040>
- Gölpek, F. (2014). Rate of Return to and Price of Higher Education in Turkey: A Case Study of Law Faculty. *Education and Science*, 39, 172-182.

- Gölpek, F., & Yıldız, K. (2019). Kamu üniversitelerinde kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik statüsü üzerine bir araştırma:Şirnak üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 9(3), 460-473. <https://doi.org/10.5961/jhes.2019.346>
- Gündoğar, D., Gül, S., Uskun, E., Demirci, S., & Keçici, D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10(1), 14-27.
- Gür, B. S., & Gök, E. (2023). Türkiye'de yükseköğitime erişim geç genişlemenin getirdiği imkanlar ve zorluklar. N. Erdoğan'ın içinde, *Türkiye'nin yüzüyük yükseköğretim* (s. 134-164). Nokta.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Hanushek, E. A. (2016). Will more higher education improve economic growth. *Oxford Review of Economic Policy*, 32(4), 538-552. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grw025>
- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2012). Do better schools lead to more growth? Cognitive skills, economic outcomes, and causation. *Journal of Economic Growth*, 17(4), 267-321. <https://doi.org/10.3386/w14633>
- Hayden, M., & Carpenter, P. (1990). From school to higher education in Australia. *Higher Education*, 20(2), 175-196.
- HendersonA-King, D., & Smith, M. N. (2006). Meanings of education for university students:academic motivation and personal values as predictors. *Social Psychology of Education*(9), 195-221. <https://doi.org/10.1007/s11218-006-0006-4>
- Hill, K., Hoffman, D., & Rex, T. (2005). *The Value of Higher Education: Individual and Societal Benefits*. L. William Seidman Research Institute.
- Hunt, C. (2011). *National strategy for higher education to 2030*. Dublin: Department of Education and Skills.
- Johnstone, D. B. (2020). Cost-Sharing in financing higher education. P. N. Teixeira, & J. C. Shin içinde, *The international encyclopedia of higher education systems and institutions* (s. 247-255). Springer.
- Jonbekov, D. (2019). The diploma disease in Central Asia: students' views about purpose of university education in Kazakhstan and Tajikistan. *Studies in Higher Education*, 45(6), 1183-1196. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1628199>
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kauppinen, I. (2020). Sociological perspectives on higher education research. P. N. Teixeira, & J. C. Shin içinde, *The international encyclopedia of higher education systems and institutions* (s. 2573-2579). Springer.
- Kennett, D. J., Reed, M., & Lam, D. (2011). The Importance of Directly Asking Students About Their Reasons for Attending. *Issues in Educational Research*, 21(1), 2011., 21(1), 65-75.
- Kesik, A. (2003). *Yükseköğretimde yeni bir finansman modeli önerisi*. Maliye Bakanlığı APK Kurulu Yayın.
- Klemenčić, M. (2021). Students and Higher Education Expansion. P. N. Teixeira, & J. C. Shin içinde, *The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions* (s. 2620-2028). Springer.
- Koçyiğit, M., Eğmir, E., & Akçil, M. (2018). Lise son sınıf öğrencilerinin gözü ile eğitime ve yükseköğretime bir bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 120-141.
- Küçükcan, T., & Gür, B. (2009). *Türkiye'de Yükseköğretim:Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Ankara: SETA Yayınları.
- Marginson, S. (2016). The worldwide trend to high participation higher education: Dynamics of social stratification in inclusive systems. *Higher Education*(72), 413-434. <https://doi.org/10.1007/s10734-016-0016-x>
- Marginson, S. (2017). Limitations of human capital theory. *Studies in higher education*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1359823>
- Maxwell, J. A. (2009). *Designing a qualitative study. The SAGE handbook of applied social research methods*., SAGE.
- McMahon, W. W. (2009). *Higher learning, greater good : The private and social benefits of higher education*. The Johns Hopkins University Press.
- Menon, M. E. (1998). Factors influencing the demand for higher education: The case of Cyprus. *Higher education*, 35(3), 251-266.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel.
- OECD. (2023). *Education at a glance 2023*. OECD. <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>.
- Oketch, M., McCowan, T., & Schendel, R. (2014). *The Impact of tertiary education on development: A rigorous literature review*. Institute of Education University of London.
- Oktik, N. (1996). The development of higher education. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(12), 111-120.
- Oliveira, M., Vieira, C., & Vieira, I. (2012). Explaining demand for higher education. *Proceedings of ICERI2012 Conference*. Msrdid.
- Ömür, Y. E. (2021). *Neoliberal Özne İnşasının Ortaöğretim Kurumlarındaki Gerçekleşme Sürecine İlişkin Beşerî Sermaye Söylemlerine (Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖSYM. (2024, 9 26). *Tanımlar*. OSYM. <https://www.osym.gov.tr/TR,1371/tanimlar.html>
- Özkan, C., & Gizir, S. (2013). Lisans Öğrencilerini Yükseköğrenim Görmeye Yönelten Nedenler ve Sosyalleşme Taktikleri. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 223-236.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Sage.
- Psacharopoulos, G. (2002). *Returns to investment in education: a further update*. World Bank.
- Ramley, J. A. (2014). The changing role of higher education: Learning to deal with wicked problems. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 18(3), 7-22.
- Roulston, K. (2024). Teaching interviewing how to guide conversations for qualitative research. A. Ruth, A. Wutich, & H. Bernard içinde, *The handbook of teaching qualitative and mixed research methods* (s. 39-43).
- Roy, Y. C. (2016). Understanding the purposes of higher education: An analysis of the economic and social benefits for completing a college degree. *Journal of Education Policy*, 6(5), 61-40.
- Salmi, J. (2020). *Higher education and inclusion*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Sánchez-Barrioluengo, M. (2014). Articulating the 'three-missions' in Spanish universities. *Research policy*, 43(10), 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.06.001>
- Schofer, E. (2019). The growth of schooling in global perspective. T. Domina, B. Gibbs, L. Nunn, & A. Penner içinde, *Education and society* (s. 7-22). University of California Press.

- Schofer, E., & Meyer, J. W. (2005). The worldwide expansion of higher Education in the twentieth century. *American Sociological Review*, 70(6), 898-1012. <https://doi.org/10.1177/000312240507000602>
- Schultz, T. 1. (1961). *Investment in human capital*. Chicago. University of Chicago Press.
- Squirrel, G. (1999). *Simply the best for my children': Patterns of parental involvement in education*. University of Bristol.
- Stephens, D. J. (2013). *Stephens, D. 2013. Hacking Your Education: Ditch the Lectures, Save Tens of Thousands, and Learn More Than Your Peers Ever Will*. NY: Perigee Trade.
- Şengönül, T. (2007). *Toplumumuzda Eğitimin Dikey Sosyal Hareketliliğe Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Tansel, A. (2013). *Türkiye'de özel dersaneler: Yeni gelişmeler ve dersanelerin geleceği (No. 2013/17)*. Discussion Paper. TDK. (2024, 9 26). *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Teixeira, P. N., & Shin, J. C. (2019). Human capital higher education. P. N. Teixeira, & J. Shin içinde, *Encyclopedia of international higher education systems and institutions*. Springer.
- Ule, M., Živodera, A., & Reymond, M. d. (2015). Simply the best for my children: Patterns of parental involvement in education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 28(3), 329–348.
- UNESCO. (1998). Higher education in the twenty-first century vision and action. *World Conference on Higher Education*, (s. 1-138).
- Uysal, D., & Aydemir, E. E. (2016). Türkiye'de yükseköğretim kavramı ve yükseköğretimin istihdam ve ekonomiye etkisinin analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(35), 275-284.
- Warren, C. B. (2002). Qualitative interviewing. J. F. Gubrium, & J. A. Holstein içinde, *Handbook of interview research: Context and method* (s. 83-101). Sage.
- Weiner, E. (1999). The meaning of education for university students with a psychiatric disability: A grounded theory analysis. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 22(4), 403-409.
- Wooff, D., & Irving-Bell, D. (2022). UNESCO WHEC2022: Report into the national teaching repository: An open educational resource with proven reach and impact across the Global Higher Education Community. In UNESCO World Higher Education Conference: The 3rd World Higher Education Conference.
- Yamamoto, G. T. (2018). Türkiye'de yükseköğretim sistemi üzerine düşünceler. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 132-138. <https://doi.org/10.26701/uad.482681>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- YÖK. (2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. Yükseköğretim Kurumu.
- YÖK. (2024, 11 16). *Yükseköğretim Kurulu*. yoksis. <https://yoksis.yok.gov.tr/>
- Zhang, Y., & Chen, X. (2022). *Application-Oriented Higher Education*. Springer.